

Posudek oponenta disertační práce Mariána Kišše
“Psychologická mimesis, posvátné a moc: Studie k sociologii moci v kontextu
myšlení René Girarda, Gabriela Tarda a Émila Durkheima”
předkládané v roce 2017 na Katedře sociologie

I. Stručná charakteristika práce

Hlavní cíl práce není v textu nikde jasně a přehledně vymezen, nicméně lze dovodit, že cílem práce je vytvoření původní teorie moci (sociologické teorie moci), která vychází z inspirativního díla René Girarda a jeho mimetické teorie kultury. Vzhledem k tomu, že práce je zpracována a předkládána v rámci oboru Sociologie a na Katedře sociologie, je důležitým, ale mnohokrát deklarovaným cílem provést „sociologizaci“ (což je obrat, který autor práce často používá) Girardova myšlení, resp. Girardových teoretických konceptů.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Mé hodnocení práce musím rozložit do dvou oblastí. První je hodnocení naplnění cíle práce, a zde musím bohužel říci, že se mi cíl práce nejeví jako uspokojivě naplněný. Především se autorovi (alespoň podle mého čtení textu) nepodařilo provést mnohokrát deklarovanou „sociologizaci“ Girardovy mimetické teorie. Autor sice na několika místech tvrdí, že se mu to podařilo, ale to patří k jeho způsobu argumentace (k tomu ještě níže). To co podle autora „sociologizuje“ mimetickou teorii kultury je téma moci. Je nezpochybnitelné, že moc patří ke klíčovým problémům a tématům sociologie, ale nejen sociologie (také např. politologie, politické filozofie, popř. mediálních studií, kriminologie atd.), takže to, že se nějaký text zabývá mocí ještě neznamená, že jde o text sociologický.

Na druhé straně, je nezpochybnitelné, že autor ve své práci předkládá vlastní teoretický koncept moci, což lze jistě hodnotit velmi pozitivně. Z tohoto hlediska se určitý cíl práce naopak podařilo naplnit.

Celkově práci hodnotím jako velmi ambiciózní a inspirativní, a tím má můj respekt. Proto je také mé celkové hodnocení pozitivní.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Musím říci, že můj přístup k předloženému textu je ambivalentní. Velmi fandím záměrům autora a cením si jeho úsilí, ale na druhé straně (možná v důsledku mých větších očekávání) jsem zklamán provedením práce. Své ambivalence se pokusím vyjádřit stručně:

- Ačkoliv nejsem stoupencem nějakého striktního ohraničování institucionálně vymezených „oborů“ a jsem naprosto pro interdisciplinární přístup a možná až pro „anarchistický“ přístup k vytváření sociální teorie, nevidím v práci jasnou snahu o zapojení mimetické teorie do sociologie. Podle mého názoru by v práci nemělo jít o „sociologizaci“ nějakého konceptu (tím autor vyjadřuje jistou povrchnost svého úsilí), ale o začlenění tohoto konceptu do sociologické teorie (i praxe). Podle mě existují v principu dvě cesty jak toho dosáhnout: buď „mimosociologický“ koncept začlenit do nějaké stávající sociologické teorie a tím ji zásadním způsobem přetvořit a tento koncept změnit na sociologický, nebo vytvořit zcela novou obecnou sociologickou teorii, avšak i tato možnost znamená práci s dosavadními již zavedenými sociologickými koncepty. Jinak řečeno to znamená: a) znalost oblasti sociologické teorie (resp. celé škály sociologických teorií, nejen klasických, ale i současných), b) schopnost dosavadní sociologickou „agendu“, která se projevuje v teoretických

konceptech a na ně navázaných empirických šetřeních, přepracovat na základě nového (byť mimosociologického) teoretického konceptu.

- Uplatnění navrhovaného schématu v sociologii se objevuje prakticky až v poslední větě celého textu, kde je uveden krátký výčet „teoretických oblastí a témat sociologie“, v nichž „se nabízí bližší prozkoumání našeho teoretického rámci“: „ve vztahu k teorii sekularizace/desakralizace, k teorii individualizace, k teorii modernizace a demokratizace, či teorii sociální změny obecně“ (str. 397).
- Pro naplnění snahy o propojení sociologie (např. v oblasti teorie) a mimetické teorie je potřeba kritické zhodnocení výchozího teoretického konceptu (v tomto případě mimetické teorie kultury) a kritické zhodnocení stávajících sociologických teorií. Obě mi v práci chybí. Např. za velmi silné místo textu považuji část o zrcadlových neuronech, ale chybí mi kritická diskuse o tomto konceptu. Autor tuto koncepci předkládá jako nezpochybnitelný výsledek empirické neurovědy, ale tak tomu není; zcela pomíjí kritiku tohoto konceptu. Výsledkem je tato formulace: „...můžeme říci, že na základě dosavadních výzkumů v oblasti neurobiologie můžeme považovat za prokázané, že psychologická mimesis... Čímž je také potvrzen jeden z klíčových předpokladů Girardovy mimetické teorie lidské kultury...“ (zdůrazněno DL).
- Obdobným způsobem argumentace autor staví další místa textu a vlastně celou svoji teorii moci. Argumentace je příliš rychlá a v mnoha ohledech nepodložená; autor předkládá svá tvrzení jako daná, aniž by je kriticky refletoval a důsledně argumentačně podložil. Toto tvrzení může znít paradoxně, neboť celý text obnáší přes 400 tištěných stran, ale text se na mnoha místech zbytečně opakuje, ale především autor na místo argumentace staví proklamace. Navíc některé části jsou z hlediska celkové argumentace zbytečné, např. část zabývající se Girardovým přístupem k umělecké literatuře, část pojednávající o „univerzálních mytologických motivech“, část pojednávající o psychopatologiích, část nazvaná „Problém touhy v historické perspektivě“, apod. Koneckonců dokonce i část o pojetí „posvátna“ u Rudolfa Otta a Mircei Eliadeho by mohla být vynechána, neboť závěrem je tvrzení, že si vystačíme s Durkheimem – s čímž souhlasím. Práci by jistě prospělo projasnění a především zkrácení (její samotná délka by mohla být důvodem pro její odmítnutí, neboť smysl pro přiměřenost by měla patřit k profesionálním dovednostem vědců).

Na práci celkově oceňuji jej původnost a snahu přinést vlastní teoretickou koncepci. Z tohoto hlediska práce překonává řadu „standardních“ disertačních prací.

IV. Dotazy k obhajobě

Proč autor používá jako významnou kategorii své teorie termín „psychosociální obrazce“, tedy „obrazce“?

Jak jsem již poznamenal, autor ne vždy podává pro svá tvrzení dostatečně jasnou a přesvědčivou argumentaci. Proto bych rád, kdyby v rámci obhajoby autor vysvětlil dvě následující tvrzení:

- a) „Je-li posvátné primárně transformovanou formou násilí, pak podstata této transformace spočívá v tom, že se sociálně zločinné násilí přeměňuje na násilí se sociálně blahodárným účinkem“ (str. 115),
- b) „Sociální obrazec moci představuje v našem teoretickém schématu třetí (vývojově a strukturálně) nejsložitější sociální obrazec. Z hlediska mimetické konstelace se jedná o obrazec multi-vertikálně orientovaný, pevně fixovaný, členitý a velmi stabilní, který je z hlediska intencionality vícesměrně fixovaný. V tomto smyslu se jedná o obrazec, který je soustředěn kolem vícero středů, což mu poskytuje pevný tvar a značnou stabilitu“ (str. 341).

Jak způsobem autor dospěl k tomu, že „mimetismus“ „generuje hlavní sociální obrazce“ (např. str. 317).

V. Závěr

Přes své kritické výhrady předloženou disertační práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a předběžně klasifikuji jako *prospěl/a*.

A handwritten signature in blue ink, consisting of several fluid, overlapping strokes that form a stylized representation of the name Dušan Lužný.

5. 3. 2017

prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.